

iz naših knjižnica

Uređuje: Danko Škare

Okrugli stol *Hrvatski znanstveni elektronički časopisi*

Sofija Konjević

Institut Ruđer Bošković,
Bijenička cesta 54
10000 Zagreb, Hrvatska

U Zadru se 24. 3. 2007. održao okrugli stol pod naslovom *Hrvatski znanstveni elektronički časopisi*. Organizatori okruglog stola bili su: Sveučilište u Zadru – Povjerenstvo za izdavačku djelatnost, Odjel za knjižničarstvo, Croatian Medical Journal, HID – Hrvatsko informacijsko i dokumentacijsko društvo. Sudionici okruglog stola bili su uglavnom urednici znanstvenih časopisa i knjižničari. Skup su pozdravili: prof. dr. sc. Ante Uglešić, prorektor Sveučilišta u Zadru i predsjednik Povjerenstva za izdavačku djelatnost Sveučilišta, prof. dr. sc. Ana Marušić, glavna urednica Croatian Medical Journala, prof. dr. sc. Damir Sapunar, predsjednik Upravnog vijeća Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

Prijepodnevi dio okruglog stola sastojao se od pozvanih predavanja.

Jadranka Stojanovski s Instituta Ruđer Bošković u okviru predavanja pod naslovom *Planovi razvoja sustava za uređivanje časopisa kao segmenta portala HRČAK* nakon uvoda o elektroničkim časopisima i portalu HRČAK dala je pregled postojećih sustava za upravljanje uredničkim procesom.

Ti sustavi omogućavaju upravljanje cijelim procesom elektroničkog izdavaštva, te olakšavaju komunikaciju između sudionika izdavačkog procesa (autora, urednika, recenzenta). Cijelokupni proces odvija se putem interneta, od slanja radova, recenzije, objavljivanja. Neki od prikazanih programa su:

- E-Journal – omogućava upravljanje elektroničkim časopisima putem Drupala, sustava za upravljanje sadržajem, nastao je prema uzoru na Open Journal System (<http://drupal.org/project/ejournal>)
- TOPAZ – E-Publishing System (Public Library of Science) – Temelj čini digitalni repozitorij Fedora (Flexible Extensible Digital Object Repository Architecture). Fedora (<http://www.fedora.info/>) je dostupna u otvorenom pristupu, a podržava stvaranje i upravljanje digitalnim objektima
- Zope (Zope Company) – poslužitelj za upravljanje sadržajem (<http://www.zope.org/>)
- Hyper Journal – Sveučilište Piza, lokalna instalacija, prilagodba i upravljanje, omogućava citatnu analizu (<http://www.hjournal.org/>)
- Dpubs – Digital Publishing System (Cornell University Library), OAI-MHP¹ kompatibilan, pogodan za objavljivanje knjiga, časopisa, zbornika skupova (<http://dpubs.org/>)
- e-first XML (OCLC- openly informatics) – pogodan za arhiviranje, radovi se mogu prilagoditi za mrežno ili tiskano izdanje (<http://openly.oclc.org/efirst/>)

- Scope (Humbolt University, Berlin) – centralno u Berlinu, nije predviđena lokalna instalacija (<http://edoc.hu-berlin.de/scope/>)
- Scix (projekt EU) – koordinira Sveučilište u Ljubljani (<http://www.scix.net/>)
- EpubTK – Electronic Publishing Toolkit – Max Planck Society – pogodan za radove pisane u Latexu i Bibtexu (<https://dev.living-reviews.org/projects/epubtk/>)
- Papyrus – razvijen na FER-u (<http://papyrus2.zesoi.fer.hr/hr/>)
- GAP Works (German Research Federation), OAI-MHP kompatibilan (<http://gapworks.berlios.de/>)
- Open Journal System – OJS razvijen u okviru projekta Public Knowledge Project (<http://pkp.sfu.ca/?q=ojs>). Može se lokalno instalirati i prilagoditi. Predviđa se njegova implementacija u portal hrvatskih znanstvenih časopisa HRČAK.

Sven Lončarić s Fakulteta za elektrotehniku i računarstvo (FER) prikazao je iskustva u korištenju sustava Papyrus u izdavanju časopisa *Journal of Computing and Information Technology (CIT)*. Kako bi komunikacija bila brža i učinkovitija, pogotovu što je većina uredništva časopisa izvan Hrvatske, FER je razvio sustav Papyrus. O sustavu se počelo razmišljati 2000. godine, 2001. odobren je od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa u okviru projekata primjene informacijske tehnologije, a 2002. krenulo se s primjenom sustava u praksi. Rad se šalje putem e-forme, sustav omogućava praćenje rada (manuscript tracking), kao i nadzor uredničkog procesa, a nakon što je rad spreman za objavljivanje jednostavno se stavlja na mrežnu stranicu časopisa, tzv. objavljivanje unaprijed (advance publishing). Rad je dostupan na internetu u pdf-formatu prije nego je objavljen u tiskanom časopisu. Sustav omogućuje i generiranje tiskane verzije časopisa. Također postoje poveznice unutar sustava na DOI broj.² Ove poveznice povećavaju vidljivost elektroničkog časopisa jer ih indeksiraju različiti pretraživači. Sustav je uz manje prilagodbe primijenjen i u časopisu CMJ (*Croatian Medical Journal*), a u eksperimentalnoj fazi je i njegova primjena na Acta Stomatologica Croatica. U časopisu smatraju da je primjena sustava dovela do smanjenja vremena potrebnog za uređivanje časopisa.

Teo Matković s Pravnog fakulteta u Zagrebu prikazao je primjenu Open Journal Systema za uređivanje časopisa *Revija za socijalnu politiku*. Open Journal System (OJS) je jedan od otvorenih sustava za uređivanje. No iako je otvoreno dotupan, potrebno je bilo napraviti njegovu prilagodbu zahtjevima časopisa, a također je i preveden na hrvatski i uskoro će biti otvoreno dostupna i hrvatska verzija. Sustav OJS integrira uređivački proces, arhivira sve odluke i dokumente, a ujedno služi i kao platforma za objavljivanje. Su-

¹ Protocol for metadata harvesting (Protokol za pobiranje metapodataka) kojim je omogućena razmjena metapodataka i olakšana interoperabilnost otvorenih arhiva

² DOI (Digital Object Identifier) je brojčano-slovni identifikator digitalnog sadržaja, poput knjige, časopisa ili članka iz časopisa ili bilo kojeg drugog digitalnog objekta koji čini zasebnu cjelinu.

stav je fleksibilan, u sebi sadrži autorski, recenzentski i korisnički dio. Zahvaljujući prevođenju, metapodaci se osim na engleskom jeziku dodjeljuju i na hrvatskom jeziku. Primjena sustava nije dovela do smanjenja vremena potrebnog za uređivanje časopisa, a nije niti povećala niti umanjila cijenu izdavanja časopisa, no zasigurno je doprinjela povećanju vidljivosti časopisa jer se s posjetiteljima stranica elektroničke verzije povećao krug čitatelja časopisa. Mada je sustav OJS dostupan u otvorenom pristupu, sustav ima pretplatnički modul i nije nužno da je časopis besplatno dostupan, što ovisi o politici samog časopisa.

Mirna Willer iz Nacionalne i Sveučilišne knjižnice (NSK) govorila je o obveznom primjerku hrvatskih mrežnih znanstvenih časopisa na primjeru Digitalne arhive mrežnih publikacija (DAMP). NSK započinje s arhiviranjem mrežnih publikacija 2004. godine. U arhivu su uključene i druge mrežne publikacije, ne samo elektronički časopisi. Pobiranje mrežnih publikacija vrši robot periodički, no moguće je poslati i obavijest o novom broju elektroničkom poštom. U arhivu nastoje zadržati izgled i funkcionalnost časopisa. Uspostavljena je dobra suradnja s uredništvima časopisa. Časopisi koji su pohranjeni u DAMP-u mogu na svoje stranice staviti logo arhive. Osim sa stranica same arhive poveznice na zapis u arhivi postoje i iz bibliografskog zapisa u katalogu NSK. Pristup cjelovitom tekstu putem interneta moguć je kod slobodno dostupnih publikacija, dok je kod zaštićenih publikacija moguć pristup unutar NSK. Ono što arhiv razlikuje od mrežne stranice časopisa je da su u arhivu mrežne publikacije sačuvane i kad prestanu postojati na internetu.

Tibor Tóth, Hrvatsko informacijsko i dokumentacijsko društvo, govorio je o rezultatima projekta HRČAK nakon što je 2006. godine predstavljen javnosti. HRČAK je portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa. Nastoji na jednom mjestu okupiti hrvatske znanstvene časopise, ali i olakšati objavljivanje elektroničke inačice časopisima koji još uvijek nemaju elektroničko izdanje. Portal je na dan 15. 3. 2007. registrirao 134 časopisa te 8000 radova dostupnih u cjelovitom tekstu. U portal je implementiran protokol

OAI – PMH. Od 2007. godine ugrađen je čitač koji očitava kojim časopisima i radovima se pristupa. Portal indeksiraju: Google, Google Scholar, OISTER, Scientific Commons, New Journal i drugi. Library of Congress evidentira ga na svojoj stranici Portali svijeta. Portal će biti prijavljen i na Librarians' Internet Index te Scirus. U sljedećoj fazi razvoja portala predviđena je implementacija OJS sustava za sustava za upravljanje uredničkim procesom.

Popodnevni dio okruglog stola bio je predviđen za diskusiju. Organizatori su sudionicima podijelili prijedlog zaključaka. Predloženo je osnivanje zajednice urednika znanstvenih časopisa koja bi mogla djelovati kao samostalno tijelo ili ogranak neke već od postojećih organizacija (npr. HID-a). Kao prvi korak u poboljšanju suradnje među urednicima znanstvenih časopisa predviđeno je otvaranje foruma urednika. Predviđen je daljnji rad na portalu HRČAK i njegova suradnja i razmjena podataka s drugim sličnim projektima (CROSBi, Tko je tko u hrvatskoj znanosti). Za časopise koji svoju elektroničku inačicu imaju samo u okviru portala HRČAK potrebno je pronaći rješenje i omogućiti im dobivanje eISSN-a i uvrštavanje u digitalnu arhivu NSK-a. Raspravljalo se i otvorenom pristupu radovima. Oni čiji su časopisi besplatno dostupni smatraju da im je to samo povećalo broj čitatelja, a pri tom nije dovelo do smanjenja tiskane pretplate, jedan dio još uvijek nije u mogućnosti ponuditi svoje časopise u otvorenom pristupu kako ne bi izgubili velik broj časopisa koje dobivaju u zamjenu za svoja izdanja. Govorilo se i dodjeljivanju hr-domena znanstvenim časopisima. Naznačeno je da bi se svi hrvatski znanstveni elektronički časopisi trebali izboriti za DOI-broj koji nije besplatan, ali nije ni pretjerano velika investicija.

Dobar odaziv na okrugli stol, kao i živa diskusija pokazali su da je postojala potreba za organizacijom takvog susreta. Kako postoje razlike između znanstvenih disciplina, mnoga uredništva djeluju unutar svog područja i često nema razmjene informacija s drugima. Stoga je ovo okupljanje bilo korisno kako bi se razmijenila iskustva te prikazale smjernice i trendovi daljnog razvoja.